

Вплив ресурсів місцевого бюджету на темпи економічного зростання області

Розглядаються сучасні тенденції у податково-бюджетній сфері та їх вплив на нарощування бюджетних доходів регіону, стан збалансованості місцевого бюджету Львівської області, заборгованість податкових надходжень до бюджету та структура податкового боргу з основних видів податків.

Ключові слова: фінансові ресурси, бюджет, податки, доходи бюджету, видатки бюджету, податковий борг (недоїмка).

Основа економічного зростання області становить її потенціал, який включає фінансову складову. Відсутність системної державної регіональної політики в Україні разом із переважанням галузевого підходу призвели до слабкості фінансово-економічної бази багатьох адміністративних одиниць, що унеможливило їх швидку адаптацію до необхідних суспільно-економічних перетворень та формування умов довгострокового економічного зростання.

До сьогодні в Україні зберігаються жорстка фінансова залежність регіонів від центру, гостра нестача власних доходів місцевих бюджетів, непрозорість перерозподілу фінансових ресурсів між центром і регіонами.

Висвітленню методичних підходів до формування, розподілу і використання фінансових ресурсів регіонів присвячені праці П. Бельського, Є. Бойка, С. Влащенко, М. Долішнього, С. Дорогунцова, І. Лукінова, А. Мельник, М. Паламарчука, В. Пили, С. Писаренко, М. Чумаченка та інших вчених. У сучасних економічних, і зокрема, фінансових дослідженнях значну увагу приділено проблемі формування та розширення фінансової бази, формування фінансових ресурсів регіонів, їх фінансового потенціалу.

Серед фінансових ресурсів регіону важлива роль належить місцевим бюджетам. Стосовно визначення поняття «місцеві бюджети» в економічній літературі немає єдиної точки зору.

Н.А. Ширкевич так визначає сутність місцевих бюджетів: «Це частина основного річного фінансового плану країни – Державного бюджету, крім того, місцеві бюджети утворюють централізований фонд грошових коштів місцевих Рад, якими вони розпоряджаються з метою здійснення заходів, які щорічно передбачаються планом економічного і соціального розвитку» [1, с. 123].

Деякі вчені за основу визначення місцевих бюджетів приймають територіальний принцип, розглядаючи їх як бюджети окремих адміністративно-територіальних одиниць. Ряд економістів характеризують місцеві бюджети як економічні відносини. Наприклад, І.Н. Ходорович характеризує місцеві бюджети як «сукупність економічних відносин, що забезпечують фінансову базу місцевих Рад щодо розвитку і утримання головним чином галузей господарства, які безпосередньо спеціалізуються на підвищенні добробуту населення» [1, с. 118].

А Н.В. Васильєва визначає місцеві бюджети як «обумовлену адміністративно-територіальним поділом і бюджетним устроєм частину економічних відносин у суспільстві, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням фондів грошових коштів, призначених для задоволення суспільних потреб» [2, с.16].

Все вищенаведене свідчить про різні підходи до трактування поняття місцевих бюджетів, що, своєю чергою, позначається на визначенні ролі місцевих бюджетів у фінансовій системі держави.

Розгляд різних поглядів щодо визначення поняття «місцеві бюджети» дозволяє охарактеризувати їх як сукупність економічних відносин, які сприяють територіальному перерозподілу ВВП країни та забезпечують створення фінансової бази органів місцевого самоврядування.

На нашу думку, при дослідженні проблеми місцевих бюджетів їх необхідно розглядати у двох аспектах. По-перше, як організаційну форму мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядженні органів місцевого самоврядування. По-друге, як систему фінансових відносин, що складаються між місцевим та Державним бюджетами, а також всередині сукупності місцевих бюджетів.

Основу фінансового потенціалу регіону становлять доходи місцевих бюджетів.

Проведені дослідження специфіки прояву окремих складових фінансових ресурсів бюджетної системи місцевого бюджету Львівської області та рівень їх впливу на динаміку ВДВ показали, що частка Зведеного бюджету області у ВДВ коливалась від 30,0% у 2002 р. до 39,7% у 2007 р.; частка Державного бюджету у ВДВ – від 21,2% у 2002 р. до 28,2% у 2007 р.; місцевого бюджету у ВДВ – від 8,7% у 2002 р. до 11,5% у 2007 р. (рис. 1).

Це свідчить про формування та виконання різнопланових бюджетних політик, які проводились органами виконавчої та законодавчої влади, а також органами місцевого самоврядування.

Податкові надходження в структурі Зведеного бюджету області мають найбільш вагомому частку [5], коливаючись від 81,8% у 2002 р. до 78,8% у 2007 р. (рис. 2).

Характерною особливістю механізму збору податкових надходжень у 2006 р. було зменшення податкових пільг, зокрема їх відміна у вільних економічних зонах та значне зменшення податкового боргу по податкових зобов'язаннях.

Так, за період 2002-2007 рр. борг по податкових зобов'язаннях податкових надходжень зменшився з 539,2 млн. грн. у 2002 р. до 302,1 млн. грн. у 2006 р., або на 56,0%.

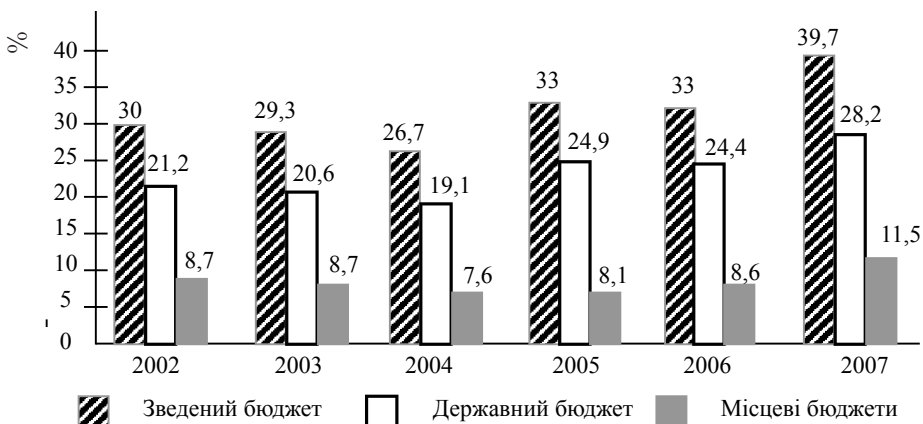

Рис. 1. Питома вага Зведеного, Державного та місцевого бюджету Львівської області у ВДВ за 2002-2007 рр.

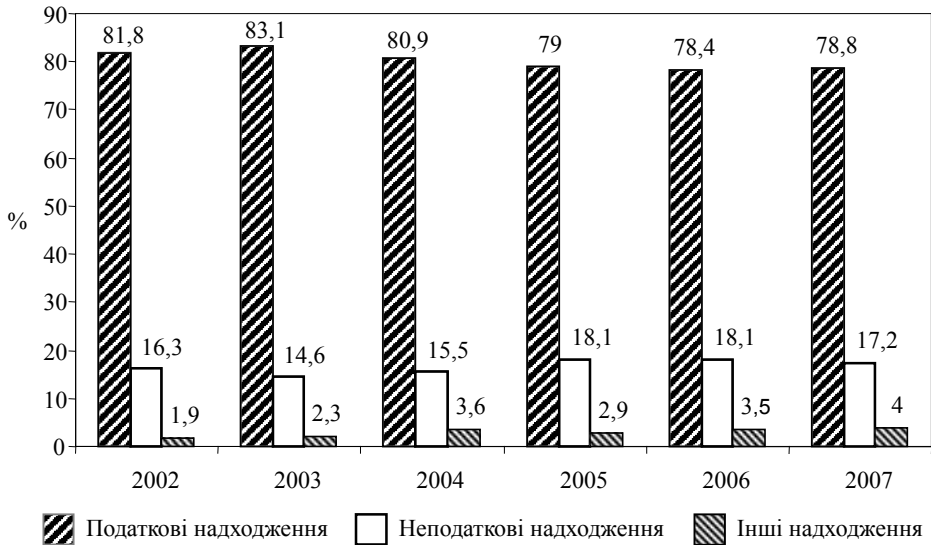

Рис. 2. Структура доходів Зведеного бюджету Львівської області протягом 2002-2007 рр.

За цей же період збільшилися частка неподаткових надходжень до Зведеного бюджету області на 1,8% та сума боргу по неподаткових надходженнях з 4,7 млн. грн. у 2002 р. до 11,3 млн. грн. у 2006 р., або у 2,4 разу.

Протягом 2002-2007 рр. спостерігалися значні коливання між складовими частинами надходжень до Державного бюджету області. Такі відхилення свідчать про суттєві зміни в податковому законодавстві, різних методологічних підходах при формуванні бюджету. Так, податкові надходження у структурі Державного бюджету коливались від 81,0% у 2002 р. до 78,9% у 2007 р. Водночас відбувалося зростання частки неподаткових надходжень з 18,5% у 2002 р. до 20,4% у 2007 р. (рис. 3). Це є свідченням пошуку оптимального співвідношення рівнів податкового тиску та загальної питомої ваги податків у ВДВ, але чіткого напрямку з відповідною тенденцією не прослідковується.

Основними джерелами надходжень до місцевих бюджетів області є податкові надходження, відбувається процес зменшення податкових надходжень у загальній сумі надходжень до місцевих бюджетів від 46,4% у 2002 р. до 28,5% у 2006 р., або в 1,6 разу. Одночасно відбувалось також зменшення неподаткових надходжень: з 6,2% у 2002 р. до 3,4% у 2006 р. (рис. 4).

Поряд з цим, у структурі доходів місцевих бюджетів зростає питома вага трансфертів з Державного бюджету України – з 44,6% в 2002 р. до 63,8% у 2006 р., або в 1,4 разу, що свідчить про високу залежність місцевих бюджетів від держави. Така тенденція є свідченням недостатньої роботи місцевих органів влади щодо залучення фінансових ресурсів за видами доходів.

Слід зазначити, що є тенденції до зростання обсягу дотацій у загальному обсязі доходів місцевих бюджетів, що пов'язано насамперед із розподілом джерел доходів між бюджетами і закріпленням податку на додану вартість, податку на прибуток та акцизного збору за Державним бюджетом України. Зазначені доходи Державного бюджету стали основними надходженнями у переліку доходів Державного бюджету і джерелом перерахування дотації вирівнювання, яка

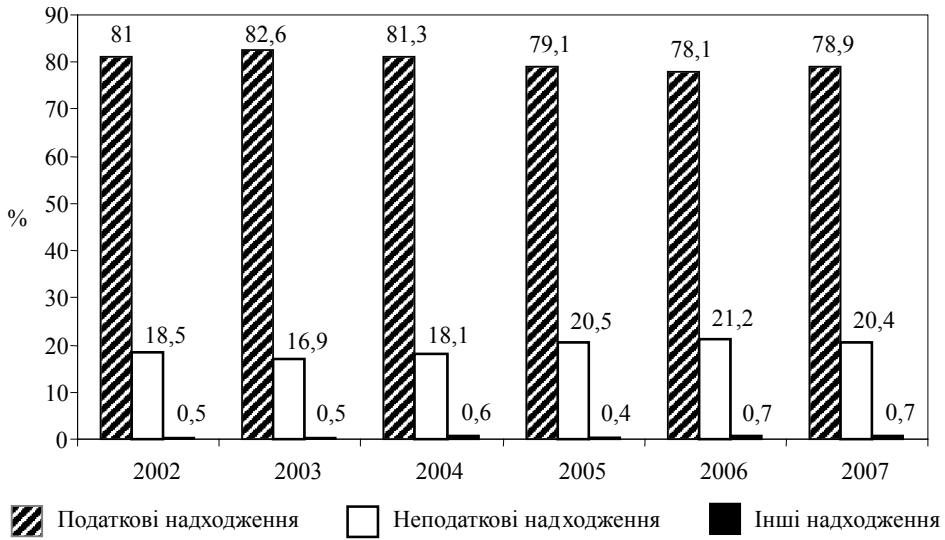

Рис. 3. Динаміка структури Державного бюджету Львівської області за 2002-2007 рр.

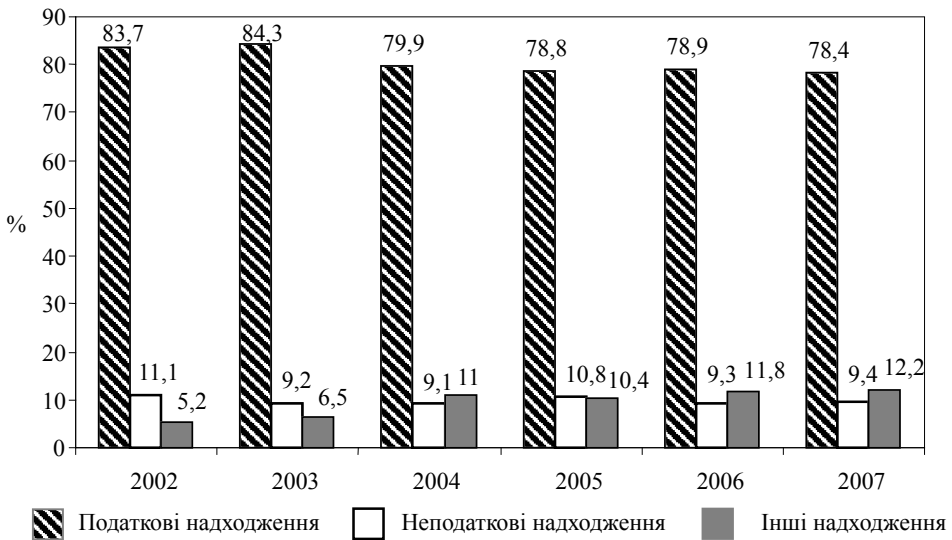

Рис. 4. Динаміка структури надходжень до місцевих бюджетів Львівської області за 2002-2007 рр.

дотримується місцевими бюджетами через нормативи щоденних відрахувань від їх виконання. Обсяги отриманих дотацій залежать від зусиль місцевих органів влади та місцевого самоврядування щодо мобілізації надходжень загальнодержавних податків і зборів.

Крива діаграми (рис. 5) свідчить, що частка трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів мала значні відхилення і коливання протягом 2002-2007 рр.

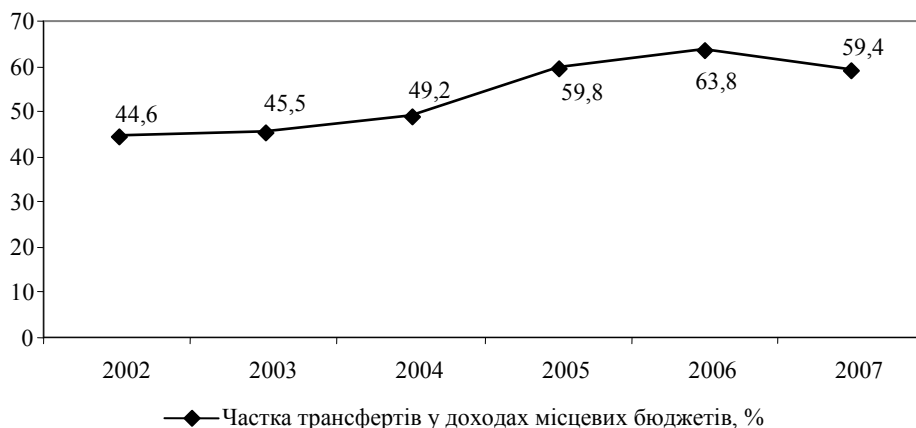

Рис. 5. Частка трансфертів у доходах місцевих бюджетів у 2002-2007 рр.

Унаслідок збільшення доходів та збільшення видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, обсяг дотацій вирівнювання з Державного бюджету місцевим бюджетам у 2006 р. зріс на 815,4 млн. грн., обсяг коштів, які передаються з місцевих бюджетів до Державного бюджету, зріс на 2108,1 млн. грн., тобто в цілому додатково на цю мету спрямовано 2923,5 млн. грн.

Вагомим інструментом забезпечення сталого економічного розвитку регіону виступають субвенції на виконання інвестиційних проектів. У 2006 р. обсяг субвенцій становив 1787,3 млн. грн. проти 282,0 млн. грн. у 2002 р., тобто зріс у 6,3 разу. В структурі доходів місцевих бюджетів субвенції становили 20,9% у 2002 р., а у 2006 р. – 39,0%.

Слід зазначити, що відсутність методики розрахунку таких доходів при формуванні показників Закону про Державний бюджет на рівні області призводить до використання механізмів, зміст яких зводиться до прагнення зменшити плановий обсяг загальнодержавних податків і зборів. Виходячи з цього вважаємо за необхідне змінити концептуальний підхід до формування такої норми, враховуючи рівень фактичних надходжень зазначених доходів за попередній рік, скоригований на темпи приросту видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

Оскільки податки відіграють значну роль у бюджетах усіх рівнів, розглянемо найбільш значущі.

Найбільшу питому вагу в структурі податкових надходжень місцевих бюджетів області має податок з доходів фізичних осіб – від 74,4% у 2003 р. до 77,8% у 2007 р., збори за використання природних ресурсів – від 8,8% у 2003 р. до 10,3% у 2005 р. та внутрішні податки на товари та послуги – від 3,8% у 2002 р. до 6,2% у 2006 р., серед них частка плати за ліцензії на певні види господарської діяльності становила від 1,4% у 2002 р. до 2,8% у 2006 р., а плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності – від 2,4% у 2002 р. до 3,4% у 2006 р. Місцеві податки і збори в структурі податків за досліджуваний період мали стійку тенденцію до зменшення: від 3,3% у 2002 р. до 1,8% у 2006 р.

Традиційно залишається низьким податок на прибуток підприємств: від 0,8% у 2002 р. до 0,4% у 2004 р.

У Зведеному бюджеті області найбільшу вагу має податок на додану вартість – від 29,4% у 2003 р. до 42,1% у 2006 р. Як видно, спостерігається тенденція до зменшення частки податку на прибуток підприємств – з 18,8% у 2002 р. до 16,1% у 2006 р.

У структурі Державного бюджету найбільшу питому вагу також має податок на додану вартість – від 42,1% у 2003 р. до 57,1% у 2006 р.

Питома вага акцизного збору з вітчизняних та зарубіжних товарів коливається в межах від 14,3% у 2003 р. до 6,2% у 2006 р. у Зведеному бюджеті та від 20,6% у 2003 р. до 12,3% у 2007 р. – у Державному бюджеті.

Проаналізувавши динаміку місцевих, Державного та Зведеного бюджетів області, податкових надходжень, можна зробити висновок про відсутність стабільної державної регулюючої політики, яка могла б ефективно спрямовувати ресурси місцевого бюджету в напрямі економічного зростання.

Однак поряд із розвитком системи оподаткування в Україні діє чинна практика системи надання пільг, тобто повного або часткового звільнення від сплати податків окремих платників чи частини об'єкта оподаткування.

За станом на 1 січня 2007 р. в регіональному полі області налічувалось 4930 податкових пільг, якими користувалися 4043 суб'єкти господарювання, а на 1 січня 2008 р., відповідно, – 5735 податкових пільг і 4589 пільговиків.

Згідно з даними ДПА у Львівській області протягом 2005-2007 рр. сума податкових пільг зросла на 450,3 млн. грн. – з 1689,6 млн. грн. у 2005 р. до 2139,9 млн. грн. у 2007 р., і за ці роки досягла величини, яка є порівнянною з доходами місцевих бюджетів. Так, у 2006 р. сума податкових пільг досягла 1985,3 млн. грн., притому, що доходи місцевих бюджетів становили 1657,5 млн. грн.

Аналіз структури наданих пільг у розрізі податків у 2006 р. свідчить, що найбільш поширеним пільговим податком у структурі податкових пільг Державного бюджету були пільги з податку на додану вартість – 62,5%, пільги з акцизного збору із вироблених в Україні товарів – 33,5%, податку на прибуток підприємств – 4,0%.

У структурі податкових пільг у розрізі податків місцевих бюджетів найбільшу питому вагу мають пільги з плати за землю – 91,5% і податок на прибуток підприємств – 8,5%.

Частка пільг з податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях до місцевих бюджетів становила в 2006 р. 60,5%, а до Державного бюджету – 9,6%, частка пільг із плати за землю в податкових надходженнях до місцевих бюджетів становила 46,9%; з податку на додану вартість до Державного бюджету – 57,2%, а частка пільг з акцизного збору із вироблених в Україні товарів у податкових надходженнях до Державного бюджету становила 208,4%. Надані пільги фінансуються за рахунок Державного бюджету на 89,3%. На 1 грн. податкових платежів у Львівській області припадало 1,7 грн. податкових пільг у 2005 р. і 1,2 грн. – у 2007 р.

Наведені дані дозволяють зробити висновок, що за рахунок збільшення обсягів пільг рівень податкового тиску дещо зменшився. Але по деяких податкових платежах існує значне перевищення пільг над надходженнями, що є наслідком постійного коригування податкового законодавства. Зміни в законодавстві, введення різних нормативних актів суттєво впливають на зміну стратегії підприємств і на обсяги податкових надходжень, що потребує реформування системи оподаткування і системи надання пільг.

Дослідивши специфіку прояву окремих складових фінансових ресурсів місцевих бюджетів, можна сформулювати висновки стосовно механізму їх впливу на економічне зростання регіону:

- частка Зведеного, Державного і місцевого бюджету області у ВДВ має тенденцію до збільшення і вирішальне значення для коригування соціально-економічних процесів у напрямі економічного зростання;
- першочерговим завданням створення засад економічного зростання є вдосконалення системи формування фінансових ресурсів області та ефективного їх перерозподілу;
- для підвищення ролі держави у перерозподільчих процесах і більш ефективного використання бюджетного потенціалу необхідно запровадити оптимальну податкову систему, використовуючи рівень фактичних надходжень зазначених доходів за попередній рік, скоригований на темпи приросту видатків, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

Список використаних джерел

1. Ширкевич Н.А. Местные бюджеты / Н.А. Ширкевич. – М. : Финансы и статистика. – 1991. – 137 с.
2. Васильева М.В. Местные бюджеты в современных условиях / М.В. Васильева. – М. : Финансы и статистика, 1987. – 128 с.
3. Прогнозування соціально-економічного розвитку регіону: питання теорії і методології / [Бойко Є.І. та ін.] ; наук. ред. д.е.н., проф. Є.І. Бойко ; НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2005. – 234 с.
4. Пасічник Ю.В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні : монографія / Ю.В. Пасічник. – Донецьк : Юго-Восток, 2005. – 642 с.
5. Фінанси Львівщини : стат. зб. – Львів : Головне управління статистики у Львівській області, 2008. – 69 с.

Каспрук Ю.В. Влияние ресурсов местного бюджета на темпы экономического роста области.

Рассматриваются современные тенденции в налогово-бюджетной сфере и их влияние на наращивание бюджетных доходов региона, состояние сбалансированности местного бюджета Львовской области, задолженность налоговых поступлений в бюджет и структура налоговой задолженности по основным видам налогов.

Ключевые слова: финансовые ресурсы, бюджет, налоги, доходы бюджета, потребление бюджета, налоговый долг (недоимка).

Kaspruk Yu.V. Influence of Resources of Local Budget on the Rates of the Economy Growing of the Region.

Modern tendencies are examined in a taxes-budget sphere and their influence on the increase of budgetary profits of the region, state of balance of local budget of the Lviv region, debt and structure of tax debt on the basic types of taxes.

Key words: financial resources, a budget, taxes, profits of budget, budget consumption, tax debt (arrears).

Надійшло 18.11.2008 р.